

ספרי ההלכה

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משיגוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת משפטים

שבת קודש

אבסוף ניגס שבת
בקדושת השבת וסגולתה

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

בלי פשרות

פרשת השבוע פותחת במילים 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם' (שמות כא א), במהלך הפרשה מצווה אותנו התורה בדינים רבים הנוגעים לדברים שבין אדם לחבירו, כתשלומי נזקים, חיובי שומרים וכיוצא בזה. בגמרא (סנהדרין ו: נאמר שמצווה על הדיינים לנסות ולפשר בין שני בעלי הדין. ובעל הטורים כתב רמז נאה לעניין זה בלשון הפסוק: 'משפטים - נוטריקון, מצווה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט'. נמצא אם כן כי הפשרה הינה חלק בלתי נפרד מדיני ממונות ולכתחילה רצוי להגיע אליה. על פי יסוד זה ביאר הרמב"ם רבי יואל קאטמאר זצ"ל, בחריפות המבטאת את קנאת ה' צבאות-שבערה בליבו לכבוד ה' ולתורתו, מפני מה סידר רבינו הבית יוסף את חלק 'חושן משפט' שבחיבורו העוסק בדיני ממונות ותשלומי נזקים לאחר כל החלקים, בעוד שבתורה הקדושה ניצבים דיני ממונות תיכף ומיד לאחר קבלת התורה שכתובה בפרשה הקודמת פרשת יתרו? ביאר זאת הרמב"ם:

בתחילת חלק 'חושן משפט' (סי' יב) נפסק הלכה שלכתחילה יש לחזור אחר פשרה בין שני בעלי הדין. ואם היה השולחן ערוך פותח בכך, היה מקום לאמץ את הכלל הזה בכל חלקי התורה, משום כך הפך את הסדר והציב את חלק 'חושן משפט' אחרון, בכדי להעביר לנו את המסר החשוב, שבכל דיני השולחן ערוך אין מקום לאף פשרה שהיא, אלא לקיים בפשטות את דיני התורה ללא כחל ושרק, ורק בדיני ממונות יש מצווה להתפשר בכדי להימנע ממריבה...

כחומה בצורה עמדו צדיקי הדורות כנגד המפרצים והמהרסים בעם, נלחמו בכל כוחם כנגד מזימותיהם לערער את יסודות התורה ושמירת ההלכה והפרו את עצת הרשע שלהם. גם כאשר ביקשו הללו במסווה נגד נאורות וקידמה לבטל מנהג קל הנהוג בקרב עם קודש, עמדו הצדיקים בפרץ ומיאנו לקבל כל שינוי מהמסורת.

כך מסופר על הרמב"ם רבי יהושע מבעלזא זצ"ל, שהיה מגדולי הלוחמים בזמנו כנגד המתחדשים למיניהם, וניהל נגדם מלחמת חורמה. ופעם הגיעה אל הרבי בקשה בלתי שגרתית מצידם של אותם פורקי עול, כי הם מבקשים לנסות להנמיך את ההלכות, ולכן מעוניינים הם בפגישה פנים אל פנים בה 'ידונו באווירה טובה', כיצד ניתן ללכת אחד לקראת השני, ולאחות את הקרע בעם...

כאשר שמע הרבי את בקשתם, הגיב כי הוא זקוק לשלושה ימים בכדי לשקול אם להיענות

לבקשה בחיוב.

כאשר חלפו שלושת הימים, והשולחים הגיעו שוב אל הרבי בכדי לשמוע את הכרעתו, אמר להם הרבי: 'חשבתי היטב על הצעתכם, אולם אחרי שעיינתי היטב בדבר, אני דוחה את הבקשה מהסיבה הפשוטה שלא הצלחתי למצוא ולו דבר אחד עליו ניתן להתפשר'. והסביר: 'הרי לא יעלה על הדעת להתפשר על אחת ממצוות התורה שבכתב או שבעל פה, וגם לא על איזו מצווה מדרבנן, בדברים כאלו אין כלל מקום לפשרות וויתורים למיניהם'.

'ברם', הוסיף הרבי ואמר, 'תחילה חשבתי כי יש מקום לפשרה במנהג קל המקובל בקרב יהודים שכאשר באים לשרוף ציפורניים, משתמשים בקיסמים דקים משולחן בעל ארבע רגלים, וההרתי שמה על כך ניתן להתפשר ולומר שאם לא הזדמן שולחן של ארבע רגלים, אפשר להקל לקחת גם משולחן של שתי רגלים.

אלא שנמלכתי בדעתי והגעתי למסקנה כי חס ושלום לא יעשה כן בישראל! שכן אם נוותר על דברים שהם כחוט השערה, אנו עלולים לבוא חס ושלום לידי עקירת גופי תורה חלילה, השם ישמרנו'.

טוהר וקצף כעביל מנוחה

כי תקנה עבד עברי שני שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם, (שמות כא ב) רבינו האור החיים הקדוש זצ"ל כתב כי יש לפרש את כל הפרשה הזאת בדרך מוסר לאדם שינצל את חייו המועטים בעולם החולף, על מנת לזכך את נשמתו ולהתעלות בכל יום ממדרגה למדרגה.

ראשית כל פותחת התורה הקדושה ואומרת: **ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם**, כלומר, רמזי ההתעוררות הטמונים בין בתרי הפרשה צריכים לעמוד כל העת לפני האדם ולשמש לו כמצפן וכמורה דרך בימי חייו בעולם הזה. ואלו הם הדברים שצריך האדם לשים נגד עיניו:

כי תקנה עבד עברי. 'עבד' - רמז לגוף הגשמי של האדם, שתכלית יצירתו כדי שישמש את הנשמה הקדושה שבקרב, והוא עובר וחולף מן העולם תוך שנים מועטות, וכפי שממשיך הפסוק ואומר **שש שנים יעבוד**, היינו שישם שנה שזה זמן חיי האדם בעולם, וכפי שדורשת הגמרא מהפסוק (איוב ה כו) **'תבוא בכלל אלי קבר' - 'בכלל' בגימטריא שישם**.

לאחר תום שנות חיי האדם בעולם הזה מתקיים בו המשכו של הפסוק:

ובשביעית יצא לחפשי - בעשור השביעי לחייו מסתלק האדם מן העולם, ובאותה שעה הוא נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות, כדרשת חכמינו במסכת שבת (ל: מהפסוק

השומר של השבת

מגדולי עולם שקדושת השבת האירה בהם בכל עוז, היה הרב הקדוש רבי חיים מטשרנוביץ זצ"ל בעל **'באר מים חיים'**.

קדושת השבת בערה בקרבו כל ימי חייו, והאירה את נפשו באור צח ועליון, והיא שהביאתו לכתוב חיבור מיוחד בימיו אשר כולו עוסק בענייני השבת, סדר יומה ומנהגיה בקדש, הוא הספר היקר **'סודרו של שבת'** אשר כל דורש ומבקש להתענג על טעמה הערב של השבת לא יסירו מתחת ידו.

וסיפר הגאון החסיד רבי ישראל יצחק רייזמן זצ"ל חבר בד"ץ 'העדה החרדית', עובדה ששמע מאדם נאמן שהכיר את בעל המעשה:

בנסיעתו של בעל 'באר מים חיים' לארץ ישראל, שהה עמו באניה יהודי אחד.

בליל שבת קדש, כאשר עלה היהודי על משכבו, פנה אליו ה'באר מים חיים' ואמר: **'יהודי! בליל שבת קדש אין ישנים'**.

כתוב **'השומר שבת'**, מען דארף זיין וואכטער פון שבת - יהודי צריך לעמוד על עמדו במשמר השבת.

"מאותו ליל שבת", שח אותו יהודי, "בכל עת אשר רציתי לנמנם בליל שבת קדש, הרגשתי כאלו עומד ה'באר מים חיים' מעלי ומעורר אותי בדבריו החוצצים להבות אש, שאמר לי באותה שעה".

בין בתרי הספר 'סודרו של שבת', נתבאר לנו כמה וכמה עניינים הנוגעים לטעמיה של מצות השבת.

תחילה עלינו להתבונן במצות השבת, אשר במהותה מצאנו שני צדדים הנראים הפוכים בתכלית זה מזה.

מצד אחד הרבה אזהרות וענשים נאמרו בה, 'מחללה מות יומת' (שמות לא יד), ועוד גזרות דרבנן לאין מספר, והלכותיה כהררים התלוים בשערה.

וכפי שהביא מרן הגאון רבנו ישראל מאיר הכהן בהקדמת ספרו **'משנה ברורה'** על הלכות שבת, את דבריו של רבנו יהונתן איבשיץ בספרו **'ערוך דבש'**, אודות גודל הזהירות שצריך אדם להזהר בהלכות שבת, שמי שאינו יודע אותן על בורין לא ימלט שלא יעבור חלילה על איסורים.

ומחמת כן, מסופר על צדיקים, שחיל ורעדה אחזתם כל השבת מפחד שלא יעבור חלילה על סרך איסור, ונהוהו בכל תנועה מחשש שעלולים הם לעבור על איסורי שבת.

ומצד שני, הלא השבת יום מנוחה היא, מנוחת מרגוע וענוג הנפש, וכולה אור ומתיקות, והיא מתנה טובה מבית גנזיו

של הקדוש ברוך הוא (שבת יא:).

עלינו להבין, כיצד יתישבו שני מאפיינים אלו בכפיפה אחת? האם מהותה של השבת היא יראה וזהירות לאין שיעור, או שמא מנוחת הנפש ותענוג שאין כמוהו? התשובה היא ששני טעמים נאמרו בתורה למצות השבת:

בדברות הראשונות שבפרשת יתרו נאמר, שהשבת הינה זכר למעשה בראשית, כי בששת ימים ברא ה' את העולם וביום השביעי שבת מכל מלאכה.

ואלו בדברות השניות שבפרשת ואתחנן נאמר טעם אחר. לזכר שתינו עבדים במצרים וגאלנו הבורא משם ביד חזקה ובורע נטויה.

ומאחר והיינו עבדים למצרים ויצאנו משם להיות בני חורין, עלינו לעשות את השבת יום מנוחה וחיירות, ובכך נזכור את הניסים והנפלאות שעשה עמנו הבורא.

נצטוו ישראל על שמירת השבת כבר בהיותם במרה, ובמתן תורה נאמרה להם מצווה זו כאחת מעשרת הדברות, אך עוד בעודם תחת יד פרעה במצרים ניתן להם את יום השבת למנוחה בעצתו של משה רבנו.

וכפי שדרשו חכמינו במדרש (שמו"ר א כח), על האמור (שמות ב יא) **'יגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם'**, שראה שאין לבני ישראל יום מנוחה, ועמד ובקש לעלייה לפני פרעה, בטענה שעבד שאינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ונתרצה לו ותיקן להם את יום השבת לנוח בו.

פעם נוספת בה הוזכרה השבת לפני מתן תורה, היא לאחר נסיעתם מאילים, כאשר החל לרדת להם סעם כפלים בימי הששי, ונאמר להם (שמות טז כג) **'את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו, ראו כי ה' נתן לכם את השבת'** (שם פסוק כט).

מכפילות הפסוקים והטעמים שנאמרו אודות מצות השבת, נסיק כי אכן בחינות רבות יש בה, אשר כל אחת מהן שונה מחברתה ומסמלת מדרגה השייכת רק לאנשים מסוימים.

דבר זה מתבאר בדבריו של בעל 'באר מים חיים' בספרו **'סודרו של שבת'** (ה"ב דרוש א פ"א) שפרש את כפילות הפסוקים האמורים אודות מצות השבת על פי משל:

בעת שעולה המלך על כס מלכותו בראשונה וכתר מלכותו ניתן בראשו, עורך המלך מסיבת-ענק לכל עבדיו ונתיניו לרגל הכתרתו, אליה מוזמנים מלבד שרי המלכות אורחי המדינה כולה.

את שמחת המלך ואושרו האישי לא

המשך בעמוד ב'

המשך בעמוד ב'

ניתן לתאר, אך את שמחתם של המשתתפים במסיבה יש לחלק לכמה דרגות. פשוטי העם באים לסעודה רק למען כבוד המלך ברובי הקרואים, כי רצון המלך הוא שישמחו בו כל העם ויחזו יקר תפארת גדולתו ביום עלותו למלך עליהם.

קרובי המלך, ידידיו ומכיריו, שמחים בגדולתו של המלך, ובאשרם כי רב פותחים בדברי שבח והלל לפאר את המלך ולשמחו בכל מיני שמחות. ועל כולם עולה שמחתם של משפחת המלך עצמו, הקרובים אליו ביותר ונפשם קשורה בנפשו, שמחתם של אלו אינה נמדדת ברובי המאכלים וגודל החגיגות והריקודים שבעת הסעודה, כי אף בהיותם בביתם לבם שמח עליהם ונפשם עולצת ביותר על שנעשו שושביני מלך המדינה כולה. כדוגמת כל נמצא בעת התקבצות בני ישראל יחד בעת סעודה שלישית ביום השבת.

בסעודה זו דומים אנו לאותם בני מדינה שנקראו לחוג עם המלך לרגל התמנותו, וכביכול כתר מלכות ניתן אז בראשו של מלך מלכי המלכים ואנו רואים בכבודו ושמחים ומפארים לשמו הגדול.

וכסעודת המלך של המלך, גם בסעודה זו יש שכל שמחתם היא באכילה ושתייה, ובהתאספות מרגישים הם כי ממלאים הם את חובתם למלך בבואם להסב עמו אינם חשים בקירבה יתרה מכך. ויש שמתעוררים מחמת רוממות השעה, ושמחה ממלאה את ליבם משמחתו של המלך, כי זוכה נשמתם להרגיש מנועים אור העליון המאיר בשעה זו, וההתעוררות שבקרבם מביאתם לזמר ולשיר לפני שירות ותשבחות.

וישנם שגדולה השמחה בלבם כל כך, וגודל השעה עצמה היא המביאה שמחה בקרבם, כי גדול הדבר בעיניהם שזוכה המלך שכתר מלכות יענוד על ראשו. וכמובן שגודל השמחה והקרבה שיש לאדם ששמחתו של מלך מלכי המלכים, כן זוכה הוא שירוממו את נשמתו ויקרבוהו, וישפיעו עליו שפע וקדושה לרוב.

עירוב וזכר וזכר

ולאור הדברים האמורים יובנו דברי רבותינו, שכל איש ישראל זוכה במהלך יום השבת לשלש בחינות בנפשו בהרגשת אורה וקדושתה של השבת.

שהרי ידוע שעמודו בספרים על חילוק הלשונות שמצאנו בשלש תפילות השבת: בתפילת ערבית את אומרים סמוך לחתימת הברכה האמצעית 'וינוחו בה', ובשחרית 'וינוחו בו', ואילו במנחה 'וינוחו בס'.

פרש רבנו חיים בנבנשתי בספרו 'שירי כנסת הגדולה' (סי' רסח) את טעם הדבר, שבלי שבת כנסת ישראל היא בבחינת כלה בבית אביה, ואז עיקר השמחה היא בה, ביום השבת הרי היא בבחינת כלה בבית חמיה, ועיקר השמחה היא בו - בחתן, ובתפלת מנחה הרי הם כנמצאים בביתם שלהם, שהשמחה בהם - של שניהם

'במתים חפשי'.

והמיתה היא על ידי כוח הס"מ וחילותיו הנקראים בשם 'חינים' - היינו על ידי מלאך המוות ש'הוא שטן הוא יצר הרע' (ב"ב טו, וזאת על פי דברי זוהר הקדוש (ח"ב קכח). שמוהרי לא לקיים את המצוות 'בריקניא ובמגא' אלא להשתדל בהם כראוי כפי כוחו, כיון שעל ידי מצוה הנעשית בחינם לא יזכה האדם כלל להמשיך עליו רוח הקדושה, מפני שרוח הטומאה מוזמן תמיד בחינים ובריקים ונמכר בלא תשלום, ואילו רוח הקדוש, אי אפשר לזכות בו בחינים אלא בשכר מלא ובהשתדלות גדולה ורבה.

ומוסיף האור החיים' הקדוש ומבאר, שזו הסיבה שכל דבר טומאה בא בחינים, ואילו דבר מצוה וקדושה צריך להם טורח גדול ודמים מרובים, ועוד כותב, שכוחות הטומאה אינם שולטים במצוה הנקנית בדמים מרובים. ואכן ישראל קדושים מחבבים את המצוות ומתריצים לשלם עבורם כל הון שבעולם, אם ייתן איש את כל הון ביתו באהבה שאוהבים הצדיקים את המצוות, בזה יבזו לו. בהקשר לכך יש להביא מעשה נאה שאירע עם

הרה"ק רבי יהודה ליב אשלג זיע"א בעל הסולם' בימי מגוריו בוורשה לאחר נישואיו. הימים היו ימי ערב חג הסוכות, עננת דאגה ריחפה על פניהם של יהודי העיר. מחסור חמור באתרוגים היה בעיר, שוויו של כל אתרוג נסק לשמים, ומרגע לרגע נאלצו כולם להשלים עם העובדה שהשנה לא יזכו לאתרוג משלהם לחג הסוכות, אלא יאלצו לצאת ידי חובה בכמה אתרוגים שנקנו בדמים מרובים בעבור הקהילה כולה. באותם ימים התהלך בעל הסולם בביתו כשהוא אינו יודע מנוח לנפשו, הוא שהכיר מעט את חשיבות ויקרת המצוה העצומה של נטילת פרי עץ הדר לא יכול היה להסכים להעדר אתרוג משלו לקיום המצוה. הוא הגיע אתרוג בפתרון לשאלה מניין ישיג את ההון העצום הדרוש לאתרוג?

לבסוף נפל רעיון במוחו. הוא פנה לאשתו וביקש ממנה למכור את תכשיטיה, ובכסף הרב שקיבל, ירכוש את אחד האתרוגים הבודדים שהוצעו למכירה. אך שמעה הרבנית את הבקשה, וכבר מיהרה לקיים את רצונה ללא שהיות, היא נטלה את מעט התכשיטים שהיו ברשותה, ומסרה אותם לצורך שהעניק לה על כך סכום כסף מכובד.

כאשר שבה הרבנית מהצורך וסכום הכסף בידה, קרנו פניו של בעלה מרוב אושר ושמחה על כי יעלה בידו לרכוש אתרוג לחג הסוכות. הוא העריך מאוד את ההקרבה של אשתו הרבנית, הרעף עליה ברכות לרוב ולא הסתיר את שמחתו הרבה על המעשה המדהים שעשתה.

כך מתוך הקרבה וויתור עצמי בלתי נתפס של הרבנית, זכה בעל הסולם להחזיק בידו את האתרוג הנכסף, זמן קצר לפני כניסת החג.

תוך זמן קצר ראו הכל כי מי שמתאמץ לכבוד הקדוש ברוך הוא אינו מפסיד.

בבוקרו של יום טוב הראשון של סוכות נפוצה השמועה בעיר על האתרוג המהודר אשר במעונו של בעל הסולם. עד מהרה השתרר תור ארוך מחוץ לביתו, יהודים שעזו היה חפצם לברך על האתרוג המהודר המתנין בקוצר רוח לקיים את המצוה החשובה.

על מנת שיזכו להיות שותפים במצוה, שיגרו בימי חיל המועד מתנות רבות יקרות ערך אל ביתו של בעל הסולם.

כך חזרו אל הרבנית התכשיטים שמכרה במלואם...

הזדהות מהשקד

(שמות כג ז)

'מדבר שקר תרחק' בגנות השקר כתב הרה"ק דברים נוקבים בגנות השקר כתב הרה"ק 'השפת אמת' זיע"א (פרשת שופטים, תרל"ט) בשם זקנו הרה"ק 'החידושי הר"ם' זיע"א, שאמר בשם רבי שמחה בונם מפרשיסחא זיע"א:

בכל התורה כולה לא מצאנו ענין של הרחקה, שהלוא כל הגדרים והסייגים אינם אלא תקנות חכמים שנתקנו בכדי להרחיק את האדם מן העבירה.

רק בשקר מצאנו שהתורה דורשת מיהודי, התרחק מהשקר! כלומר, לא רק שלא תשקר בפועל, אלא אתה מצווה לנוס מכל מקום שיש בו שמץ של שינוי מהאמת.

אצל הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זיע"א היתה ההקפדה על מידת האמת אחד מהיסודות העיקריים ביותר בעבודת הבורא. כאשר היה מגיע אליו יהודי בפעם הראשונה על מנת לשמוע ממנו הדרכה נכונה בעבודת האלוקים, היה מעורר אותו על שני דברים: א. להתמיד בלימוד. ב. שלא להוציא דבר שקר מפיו.

יותר מזה לא היה מסכים לדבר, והיה אומר: אם תקיים שני דברים אלו בשלימות, אומר לך מה לעשות הלאה...

ועוד אמר, אם האדם אינו נגמל בשלימות ממידה מגונה זו של שקר, לא ידע לעולם את מדרגתו האמיתית בעבודת השם, שכן הוא יהיה בטוח בדברים מסוימים שהוא עושה שהם מצוות בעוד שלמעשה הם עבירות, רק כשילמד לעשות את כל מעשיו מתוך כוונה טהורה ואמיתית ללא זיופים, הוא מתחיל לעלות במסילה העולה בית כל.

ראוי לסיים בהבטחתו הנדירה של רבי פנחס לבניו, המופיעה בספר 'אמרי פנחס':

'כאשר ישמרו מהשקר יהיה להם כל טוב וגם להנשמה, וכל משאלותם ינתן להם'.

דברים דומים כתב הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א (נועם אלימלך פרשת תרומה):

'וראש על המידות רעות הוא אדם שקר, דכל מידות רעות הם נגד מידת אמת, וכשיחזיק את עצמו במידת אמת וישבר עצמו ממידת שקר עד תכליתה, אזי ממילא הוא מחזיק את עצמו במידות טובות ומשבר עצמו ממידות רעות'.

מידת האמת היתה נר לרגליו של הרה"ק רבי משה אריה פריינד זיע"א גאב"ד העדה החרדית. הוא היה דבוק בה בכל חדרי ליבו ונפשו, ולא שינה ממנה בכחה זה. לא היה דבר שהיה מאוס עליו יותר משקר ורמיה.

מכל דבר שהיה בו נדנדו של שקר היה מתרחק בתכלית הריחוק, כך למשל כאשר קנו לו פעם משקשים בציפוי כסף, דחה אותם ולא הסכים לחבשם, באומרו כי לעיני המתבונן נראה כי הם עשויים מכסף, בעוד שאליבא דאמת הם מתכת פשוטה. מובן שבסלידתו העצומה משקר היה זהיר מאד שכל מוצא שפתיו יהיו נכונים ואמיתיים בתכלית ולא יתערב בהם אף נדנדו קל של שקר.

סיפורו תלמידיו כי פעם מסר שיעור עמוק ומיוחד בישיבה, בו ביקש לבאר מאמר בלתי ברור שמופיע בירושלמי והובא בספר הצ"ח. וכך נפתח השיעור:

'איתא בירושלמי, ותוך כדי דיבור תיקן את עצמו ואמר: 'הלא לא ראיתי את הירושלמי בפנים, אלא הצ"ח מביא ירושלמי'.

באמת אמרו: יותר ממה שהבינו התלמידים את עומקו של השיעור, נחרטה בליבם הזהירות המופלגת שלא לשנות מן האמת במאומה.

כאשר נסע לארצות הברית וביקר את הרבי מסאטמאר זיע"א במעונו, מסר לו דרישת שלום מתלמידי הישיבה בירושלים, והפליג בשבחם שהם לומדים בהתמדה גדולה, ומצוינים ביראת שמים.

לא עברו אלא ימים מועטים, ואחד ממגיד השיעורים בישיבה, מקבל מברק בהול מרבי משה אריה השוהה באותם ימים בארצות הברית.

כאשר הציץ המגיד שיעור המופתע בתוכן המברק, קרא בו את הדברים הבאים:

'אבקש ממך להודיע לי נא בדחיות האם התלמידים ממשיכים ללמוד בהתמדה ולהתנהג ביראת שמים, ברצוני להיות סמוך וטובו שלא נכשלתי באמירת דבר שקר אודותיהם...'

שנה אחת ערך מוסד ידוע בירושלים מסיבה רבתי באור ליום כ"ה תשרי לרגל יומא דהילולא של רבן של ישראל מרגא הי'חם סופר' זיע"א. גדולי הדור היסבו במסיבה זו, וגם הגאב"ד החזן להופיע שם פאר.

בשעה המיועדת יצא הגאב"ד מביתו לעבר המקום המיועד לעריכת המסיבה, כששני תלמידים מלוים אותו בדרכו. כאשר עמד בקרבת מקום לאולם שלח את אחד התלמידים שיבדוק האם כבר החלה הסעודה. כעבור דקות אחדות שב התלמיד וסיפר לרב, כי עומדים כעת בתפילת ערבית, ובעוד דקות בודדות יחל האירוע.

נענה רבי משה אריה ואמר:

'בזמן שנותר, נוכל לסור אל ביתו של הראב"ד הגאון רבי דוד יונגרייט שנמצא כאן בקרבת מקום, כבר כמה ימים הוא אינו חש בטוב, ונוכל לקיים בזה את מצות ביקור חולים'.

כעבור דקות בודדות נשמעו נקישות על דלת ביתו של הראב"ד, רבי דוד קם בחולשתו לפתוח את הדלת, והתרגש עד מאוד לראות את האורח החשוב שהגיע לבקרו.

'ממה זכיתי שכבודו בא לבקרני', שאל כשהוא מרוגש כולו ומלא שמחה מהביקור הפתאומי. השיב לו רבי משה אריה:

'נדע לי כי כבר מספר ימים אשר כבודו אינו חש בטוב לכן באתי לבקרו ולשאל בשלומי'. כדרכם של תלמידי חכמים התפתחה על אתר שיחה תורנית בין השניים, ואותות אהבה והערכה הדדית של שני גאונים אלו ניכרו לעין כל.

השיחה נמשכה בידידות רבה זמן מה עד כי לבסוף נפרדו זה מזה לשלום.

מיד כאשר יצאו מפתח הבית, פנה הגאב"ד למלוויו ואמר להם כי הוא מעוניין לשוב כעת לביתו.

ברגע הראשון חשבו המלווים שהגאב"ד שח לשם מה יצאו מהבית.

'הרי רצינו להגיע למסיבה' ניסו להזכיר במבוכה.

'לא שכחתי מכם כלל ועיקר, ברם כעת איני מעוניין עוד לבוא אליה'.

לא עצרו המלווים כוח, ושאלו בנימוס את הרב, משום מה שינה בפתאומיות את כוונותיו והחליט שלא להשתתף במסיבה.

ניאות הגאב"ד לבאר להם את טעמו ונימוקו וכה אמר:

אם אשתתף עתה במסיבת ההילולא נמצא שלא באתי לבית הראב"ד אלא בדרך אגב, ומה שאמרת לי שבאתי לבקרו ולשאל בשלומי אינו אמת לאמתה, לכן איני רואה ברייה אלא לחזור לביתי בכדי שלא אכשל בדיבור שאינו אמיתי.

לא התחשב הגאב"ד בטרחתו ובכך שכבר עמד על פתחו של האולם, שב לביתו מבלי שהשתתף באירוע, כך קיים בשלימות את מאמר הכתוב:

'מדבר שקר תרחק'.

הסגולה המובטחת לפרנסה

בספרו 'מאור ושמש' (משפטים ד"ה ועבדתם), מביא הרב הקדוש רבי קלונימוס קלמן מקראקא ז"ל, תוכחת מוסר על החובה להתפלל בציבור מן הפסוק (שמות כג כה) 'ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך', שהרי התחיל הפסוק בלשון רבים 'ועבדתם את ה' אלהיכם', וסיים בלשון יחיד 'וברך את לחמך וגו', אלא שכאן מלמדת אותנו התורה הקדושה איך לעבוד את הבורא יתברך, כי אף שבכל דרך שהאדם עובד את ה', אם כוונתו לשמים בודאי הוא מקובל לפניו, אך עיקר עבודת ה' היא, שישתתף האדם עם הציבור בכל ענייני העבודה, הן בתורה והן בתפלה.

ולא יישוב לעצמו בד בבד, וכמו שאמר חז"ל (ברכות 30:) בחומרת הדבר "חרב אל הבדלים" (ידימה ג לו) - חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שעוסקים בתורה בד בבד, אלא צריך שישתתף עם הציבור. ובפרט בשעת התפלה, צריך כל אדם להיפרט מאוד להתפלל יחד עם הציבור. ואם מתפלל עם הציבור מובטח לו שפרנסתו תהיה מזומנת לו בכל יום ברווחה, וברכה תהיה מצויה במעשי ידיו! ועל ידי תפילת ציבור, יכולים לבטל כל הגזירות הקשות והרעות, רחמנא ליצל!

ועל כך נאמר (משלי יד כה) 'ברב עם הדרת מלך', והכוונה, כי כשנאספים הציבור יחד להתפלל, הם מבטלים את כל הגזירות הקשות, ומביאים מה מכלו של עולם לחזור בו מכל גזירה קשה שגזר על בני ישראל, ואומר 'הרי בי' - אני חוזר בי ממה שגזרתי עליהם, ונמצא שעל ידי תפילתם ממשיכן הציבור על כל ישראל השפעות טובות.

זהו פירוש הפסוק (שמות כג כה) 'ועבדתם את ה' אלהיכם' - 'איזוהי עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפלה' (תענית ב.), ונקט הכתוב בלשון רבים, לומר, אם תעבדו ביחד את ה' אלהיכם, ההינן שתתפללו יחד עם הציבור, אז יתקיים בכם המשך הפסוק: 'וברך את לחמך ואת מימך' - יברך את פרנסתך, שתהיה לך פרנסה טובה ורחבה.

ועוד יש לפרש מה שאמר: 'וברך את לחמך ואת מימך' - על התורה, שהיא נצרכת לאדם כמו לחם ומים, שאם תתפללו עם הציבור, תשיגו השגות התורה, וגם יתקיים בכם: 'והסירותי מחלה מקרבך' (שם). ונוכל לפרש על זה, ההינן שתתפללו ע"י ט-ט) 'וימלא כבודו את כל הארץ וגו' כלו תפלות דוד בן ישי, ופירש רבינו הרד"ק, כי דוד המלך ע"ה היה מתפלל על כל העניינים שצריכים ישראל עד ביאת משיחנו, על החולים שיתרפאו, ועל הבריים שלא יחלו, ועל פרנסתם שתתברך, ולבטל מהם כל הגזירות קשות. ולעתיד כשיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו, לא יתבטלו כל הדינים, ולא יצטרך עוד להתפלל על שום דבר, כי אז יתקיימו בישראל כל הטובות והנחמות שנתנבאו הנביאים על בית ישראל. והווי 'ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם' - לעתיד כשיודו כל האומות שהוא יתברך שמו הוא מלך על כל העולם, ואז יתבטלו כל הדינים והגזירות הרעות, לא יצטרך ישראל עוד לתפלת דוד המלך ע"ה, ובאותו זמן 'כלו תפלות דוד בן ישי', שאז יהיה לישראל כל טוב. והווי 'והסירותי מחלה מקרבך' - אסיר

התפלה מקרבך, 'מחלה' מלשון (שמות לב יא) 'ויחל משה', לשון תפילה. היינו שלא תצטרכו להתפלל עוד על שום דבר גשמי, כי על ידי תפילות הציבור ירדו כל ההשפעות הטובות לישראל, וכל הגזירות הקשות יתבטלו, ולא יצטרכו להתפלל עוד אלא על הגאולה השלימה שתהיה במהרה בימינו.

דברי התעוררות נוקבי חדרי לב אלו של בעל המאור ושמש, היה הרב הקדוש רבי יחיאל יהושע ז"ל מביאלא בעל 'חלקת יהושע' נוהג להורות ללמוד בחבורות האברכים.

מסופר על אחד מחסידיו הרב הקדוש רבי יחיאל מאלכסנדר ז"ל, שהיה עוסק במסחר, ופעם הפסיד הרבה כסף במסחרו, ומצבו הכלכלי החל להדרדר.

כאשר נסע אל הרבי והתלונן בפניו על מצבו הדחוק. אמר לו הרבי: 'ה' יתברך יזמן לך ישועה ורווחה כבר בדרךך הביתה! ובלבד שתבטיח לי שתתפלל בכל יום תפילה בציבור, כי בתפילת שמונה עשרה יש תשע עשרה ברכות ובחזרת השליח ציבור יש שוב תשע עשרה ברכות, ויחד עם תשע עשרה אמינים עולים למנין ז', ולכן על ידי זה תבוא לך פרנסה!'

התחייב החסיד תיקף ומיד, ואכן, בדרך חזרה לביתו, פגש בסוחר גוי אחד ממידועיה, שאל אותו הגוי: "האם תרצה לקנות ממני בריכת דגים?"

השיב לו החסיד, שכרע אין עמו די כסף ולכן נבצר ממנו לקיים את העסקה. "אין דבר", אמר לו הגוי "נעשה כעת את המקח בינינו, וכשיהיה לך תשלום לי כפי שנסכם".

על אתר תממו ביניהם, ומאז והלאה התחילה הצלחתו לסכסך מעלה מעלה.

פנה לבי בתורה

רבים בדורנו מבקשים ותרים אחר סגולות שונות ומשונות למצוא לעצמם מזור וישועה מצרתם, ויש לדעת, כי אין שום ספק שהסגולה הטובה והמועילה ביותר לכל ענין היא התפילה במנין!

סיפר הגאון רבי אברהם ישעיהו קניבסקי שליט"א, בנו הגדול של הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל:

פעם בא לפני תלמיד ישיבה צעיר לימים, ותינה לפניו את מר צערו על כי מתקשה הוא מאוד בהבנת דברי הגמרא והתוספות. בכל יום ויום הוא מתפלל ומבקש בתפילה 'והאר עינינו בתורתך', לחנו מאתך חכמה בינה ודעת', אולם לדאבונו הגדול אינו רואה סימן הצלחה. בכה הבחור לפני הגאון רבי חיים, והתאונן על כשרונותיו הבינוניים וחולשת הבנתו, ושאל את הרב האם יוכל למצוא תקנה לעצמו, ואם יש לו תקווה לגדול בתורה ולהיות תלמיד חכם, כאשר איוותה נפש? השיב לו רבי חיים: "אם תקבל על עצמך להתפלל מדי יום ביומו את כל התפילות במנין ולא ביחידות, חוק בל יעבור, מובטח לך ששכלך יפתח להבין את דברי התורה הקדושה ותעלה בה מחיל אל חיל!"

הבחור קיבל זאת על עצמו בקבלה חזקה, ומשך תקופה ארוכה לא החסיר שום תפילה במנין. פיו אחד בשעות אחר הצהריים חש עייפות גדולה, בראותו כי העייפות אינה מניחה לו להתרכז בלימודו, עלה על משכבו לשם תנומה קצרה לקיים 'קווי ה' יחילפי כח', אולם 'מתוקה שנת העובד', שינת העראי התארכה לה וכמעט שהפכה לשינת קבע, וכשהקיץ הבחור

תפילה

פנינים וערגליות בעניני
עבודה שבלב זו תפילה

זכות ולא בחסד

דקדק הרב הקדוש רבי איתמר מקונסוקולה ז"ל בספרו 'משמרת איתמר', בלשון הפסוק 'ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך', שבאה תחילתו בלשון רבים, לרמוז על מעלת התפילה ברבים, שעל ידה תבוא הברכה לאדם.

ובסיום הפסוק 'והסירותי מחלה מקרבך' הביא רמז נאה, כי הגמטריא של תיבת 'מחלה' יחד עם ארבע אותיותיה עולה כחשבון 'אלהים' עם הכולל.

וידוע ששם 'אלהים' רומז למידת הדין, והרמז הוא, שעל ידי תפלת הציבור יתבטלו מעל האדם כל הקטרוגים והדינים.

וכן אמרו בגמרא (ברכות ה.) "מניין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפילת הרבים?" שנאמר (איוב לו ה) 'הן אל כביר לא ימאס', 'כביר' הוא ענין ריבוי ורומז לתפילת הרבים. ונראה שדקדק הכתוב לנקוט בשם 'אל', שרומז על מידת הדין והגבורה, לומר שאין מידת הדין שולטת בתפילת הרבים.

וכן כתב הרב הקדוש רבי יואל מסאטמר ז"ל (דברי יואל פ' אחרי), שאין מידת הדין שולטת בתפילת הרבים. ראה לך הביא מדברי הגמרא (ע"ז ד.) שבשלוש השעות הראשונות של היום אסור ליחיד להתפלל תפילת מוסף, כי אז שולטת הנהגת האמת ומידת הדין מתווחה, אבל הציבור ראשים להתפלל, משום שמרובה זכותם ואין למידת הדין שליטה עליהם.

ובעומק הסברא שאין הדין שולט על ציבור, ביאר על פי הידוע שהעולם נברא על פי הנהגת מידת האמת. סימן נאה לכך הובא בבעל הטורים (בראשית א.): 'בראשית ברא אלקים סופי תיבות 'אמת', למלד שבברא העולם באמת, כמו שנאמר (תהלים קיט קס) 'ראש דברך אמת'.

בדרך כלל מידת האמת היא ההנהגה במידת הדין והישר בלא ויתורים, אמנם, מחדש הרב הקדוש מסאטמר, כי גם הנהגת העולם בחסד ובריותיו ברחמים, נכללת במידת האמת, כי על ידי כך העולם יכול להתקיים, וזה גדר 'אמת' - דבר שיש לו קיום והעמדה, כפי הידוע שלשקר אין רגליים ואילו לאמת יש קיום נצחי.

בקיומו של הציבור תלוי קיום העולם, שהרי כל בריאת העולם לא היתה אלא על מנת שיהיו בו הבריות ולא שיעמוד שומם, על כן אף שהנהגת הקדוש ברוך הוא עם עולמו בשלוש שעות ראשונות היא במדת האמת, הרי הוא נכנס עם הציבור לפנים משורת הדין, שמאחר שיש צורך להתנהג עמוהם ברחמים למען קיום העולם, הרי הנהגה זו היא במדת האמת, שהוא דבר המתקיים.

מה שאין כן יחיד, שאין תלוי בו קיומו של עולם, אין ראוי לו להתפלל אלא תפלת המוסף, משום שיהא נדון באמת' שהיא מדת הדין בלא שיתוף מדת הרחמים.

ושווה ביאור מעלת עבודת הרבים והטעם שאין מידת הדין שולטת בה, מצוינו בדברי הרב הקדוש רבי משה ביה אפרים מסדילקוב ז"ל בספרו 'דגל מחנה

משנתו גילה להוותו כי מחוגי השעון כבר התקדמו הרבה ומראים על השעה אחת עשרה בלילה. תפילת ערבית בישיבה וגם בבית המדרש שבאותו יישוב כבר נסתיימה זה מכבר, ואין עתידים להתקיים שם מנינים נוספים.

למרות בהלתו וצערו, החליט שלא לוותר. רץ לתחנת האוטובוס ועלה על אוטובוס הנוסע לעיר הקודש ירושלים, שם מתקיימים מנינים עד השעות הקטנות של הלילה.

אל שטיבלאך 'זכרון משה' הגיע הבחור לאחר חצות לילה, רק מעט אנשים שעדיין לא התפללו ערבית שהו במקום, אולם מאחר שמנין לא היה נראה באופק, כל אדם שהגיע, החליט להתפלל ביחידות. גם כעת עדיין היה הבחור איתן בדעתו שלא יוותר ולא ייכנע.

עמד בפתח השטיבלאך והסתובב בין חדרי התפילה, עד שבמאמץ רב עלה בידו לאסוף שמונה אנשים שעדיין לא התפללו.

מאחר שהשעה הלכה והתאחרה, חלק מהאנשים שלא עמד להם כוחם להתמתן התפללו ביחידות ונשטמו והלכו לדרכם. אבל הבחור עדיין לא התייאש, הוא עמד והתחנן מהנותרים שיתאזרו עוד קצת בסבלנות וימתינו עוד קצת, כשהוא הולך ומנסה לקבץ אנשים נוספים.

קרוב לשעה שלוש בלילה עלה בידו לכנס תשעה אנשים שהמתינו למנין, אבל 'לשמור' על כולם היתה משימה קשה, משך זמן ממושך שום אדם לא נכנס בשערי השטיבלאך, וסבלנותם כבר עמדה להתפקע.

קם הבחור, התגבר על ביישנותו, וסיפר לכל הממתנים את סיפורו, על בקשתו מרבי חיים, ועל ההבטחה, וחזר וביקשם בכל לשון של בקשה לעשות לו טובה אישית ולהתאזר בעוד טיפת סבלנות. השעה שלוש חלפה עברה לה ומחוגי השעון ממשיכים בהתקדמותם. בשעה כזו מאוחרת היה ברור לכולם שכבר אין סיכוי להתפלל במנין. ואז לפתע פתאום, רגע לפני שהחלו להתפלל תפילת יחיד, נכנס פתאום אדם אחד בבהלה ובחיפזון אל השטיבלאך, וחישפ מנין לערבית...

מאחר שתחבורה ציבורית כבר לא היתה, וכסף למונית לא היה לו, נשאר הבחור ללמוד בשטיבלאך עד שהפציע אור היום. והנה, במהלך הלימוד הוא שם לב שלבו נפתח!

אותיות הגמרא והמפרשים כבר לא היו כזרות לו, הקשיים שהיה רגיל אליהם נעלמו, ואור גדול האיר את עיניו. למרות השעה המאוחרת, חש כאילו נמסכו בגופו חיים חדשים, כך ישב ולמד בחשק עד אור הבוקר.

עם בוקר חזר לשיבה, ישב בשיעור, ולראשונה הבין את דברי רבו לאשורם ואף השתתף והתפלל בדברים כאחד הלומדים, להפתעתם של הרב ושל חבריו לשיעור. מיום ליום הלך והתעלה בתורה, והיום הוא אברך חשוב המרביץ תורה לרבים!

זה כוחו של תפילה במנין!

המשך בעמוד ד'

יחד באופן שווה. כאן המקום להביא את פירושו של הגאון הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע בספרו 'בני יששכר' (מאמרי השבתות מאמר 2 אות ט), שהתבונן על כך בשבועה מבבל המועדים בהם תקנו אנשי כנסת הגדולה נוסח אחיד לכל התפילות, בשבת תקנו לכל תפילה נוסח שונה. וביאר פשר דבר על פי דבריו של רבנו האריז"ל שביאר במספר מקומות את ענינה וסודה של כל אחת מתפילות השבת. בתפלת ערבית אנו אומרים 'אתה קדשת', רמז לכנסת ישראל המתקדשת ונקנית לבעלה כביכול, ועל ידי כך אין לרע אחיה ישראל כלל. בתפלת שחרית, שהיא כנגד התקופה שבין הקידושין לחתונה, בה שולח החתן מתנות לכלתו, מזכירים את מתנת השבת לישראל עוד בטרם ניתנה תורה. תפילת מוסף בה מזכירים את קרבנות היום, רומזת למשחה הנישואין. ותפילת מנחה בה אומרים 'אנו' אתה אחד ושמן אחד, מסמלת את היחוד שהוא תכלית הכל. הרי לנו שהגם שקדושת יום השבת בכללותה אחת היא, מכל מקום מחולקת היא לכמה בחינות השולטות כל אחת בזמן שונה, בערב ובבוקר ובשעת המנחה. ודבריו עולים בקנה אחד עם פירושו של ה'שירי' כנסת הגדולה בחילוק הלשונות בתפלה 'בה' 'בו' 'בם'. הכל בליל שבת שהוא זמן הקידושין, הכול עושה בבית אביה, ואין לה עדין שייכות עם בעלה מלבד הקידושין. בשחרית, שהוא זמן שלוח המתנות שמחה הכלה בחתונה, אך עדין מרוחק, ובתפלת מוסף נמצאת היא עמו אך בנוכחות קהל רב, ורק בשעת המנחה מתיחדים הם לבדם. כי גונים רבים יש במצות השבת ובהרגשת קדושתה, ומעת לעת במהלך יום השבת זוכה האדם להתעלות ולהתרומם בקרבתו אל מלך מלכי המלכים.

המניין מראשית אדמת

ויש להקשות: הלא 'וינוחו בם' היא בחינת היחוד שבעת המנחה, ומדוע בתפלת 'מגן אבות בדבר' הנאמרת בליל שבת קודש, אומרים 'המניח לעמו ביום שבת קדשו כי בם רצה להניח להם', ולא 'כי בה רצה להניח להם'? ונראה ליישב על פי דברי הבעל שם טוב הקדוש בטעם שאומרים את הכתוב 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ובוים השביעי שבת וינפש' (שמות לא ז) בתפלת ליל שבת, בעוד שדרשו חכמינו ז"ל (ביצה טו) מפסוק זה שנשמה יתרה נותן הקדוש ברוך הוא באדם בערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו, ותיבת 'וינפש' מלשון 'וי אבדה נפש', האם לא היה ראוי לומר פסוק זה בצאת השבת, ולא בליל שבת בשעה שהנשמה יתרה עוד שוכנת באדם, וזה עתה באה לעזר את נפשו? אלא, תפקידו של האדם היא לזכור

כבר בליל שבת, כי הנשמה היתרה אינה קבועה לעד בנפשו ועתידה להפדר ממנו בצאת השבת, ובזכרו בכך ידע לנצל את יקרת הזמן שנותר בידו. וכך יש לומר גם לעניננו, כי מיד בליל שבת קודש אנו אומרים 'כי בם רצה להניח להם', כדי לעורר את לב האדם מיד בתחילת השבת שכבר למחרת יבוא ענין הנשואין על גמרו ביחוד השלם, אשר לאחר מכן תפרד קדושת השבת מעליו, ומכיון שכך עליו לנצל כל רגע מרגעי השבת לרומם את נפשו ולהתענג בה כראוי.

לשמוח את דרך עין החיים

בכך יבוארו לנו ריבוי הכתובים שנאמרו אודות מצות שמירת השבת, כי בחינות רבות יש בה. וכל אדם לפי מעלתו ושגב עבודתו זוכה להשיג מעלה יתרה מחברו ברוממותה וקדושתה. לאור מופלא בענין זה זכינו מפי הגאון הקדוש רבי מאיר יחיאל הלוי מאוסטרווצה זי"ע בספרו 'מאיר עיני חכמים' (מהדורא תליתא, עניני שבועות), על כל האמור: שלשה סוגי שומרים ישנם בדיני ממונות: שומר חנם, שומר שכר ושואל. דינם של שומרים אלו מפורש בתורה: שומר חנם פטור ממקרה של גנבה או אבדת הפקדון, כיון שאינו נהנה שום הנאה מעצם השמירה ואינו עושה את הדבר בשביל עצמו כלל. שומר שכר, חייב על מקרים כגון גנבה ואבדה, אך פטור מאונסין, אם אבד הפקדון בעטיו של אונס. והשואל, חייב אף על מקרים בהם אבד הפקדון באונס גמור. כיון שקיבל את הפקדון לשימוש בחינם, וזכה להנאה מושלמת. ומכך יכולים אנו ללמוד את חיובנו בשמירת מצוותיו של הבורא. הקדוש ברוך הוא נתן לנו את התורה 'לעבדה ולשמרה' (בראשית ב טו), וכמובא בזהר הקדוש (ח"א כז) 'לעבדה' הן מצות עשה, 'ולשמרה' הן מצות לא תעשה. אם לומד האדם ומקיים את תורת ה' בלי שום התחכמות מצדו אלא רק מפי צווי הבורא, דומה הוא לשומר חנם השומר על פקדונו ללא כל כונת שכר. אם עומד הוא בדרגה זו, אף אם יבוא לפעמים לידי תקלה חלילה, וככתוב 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' (קהל' 2 כ), פטור הוא כדין שומר חנם. לעומתו, האדם הלומד תורה ומכון בלמודו לשם הנאה שהיא, תהא אשר תהא, ואף הנאה רוחנית לקנות שלימות וכיוצא בזה, נחשב לשומר שכר, ואם באה תקלה על ידו חייב כדין שומר שכר. ואילו הלומד תורה לשם כבוד והתפארות, דינו כדין שואל שכל הנאה שלו, כי מטרתו היא להנות עבור התורה שלומד בעושר וכבוד בעולם הזה וגן עדן לעולם הבא. וכאשר בא דבר עבירה לידו, אפלו באונס, נפרעים ממנו כדין שואל

שחייב באונסין. הרי שלכל יהודי יש דין 'שומר' בזמן שהוא מקיים תורה ומצוות שנצטווה עליהן לשמור. וכעת נבין את מהותו של האיש 'השומר שבת', שגם עליו חלים דיני השמירה, וכל אחד ירור לו הדרך באיזה מהם יחפוץ: בזהר הקדוש (ח"ב פט) למדנו שהשומר שבת הרי הוא כשומר כל התורה כולה, ויאה הדבר בבואנו ללמוד משמירת המצות כולל לשמירת השבת. כי בחינות רבות יש במצות השבת כאמור, וכשם שיש שלשה מיני שומרים בהלכות פקדון, כן הוא בשמירת השבת. יש שכל מטרםם בשבת היא עונג האכילה והשתיה, הזמירות והתשבחות המענגים אותם בשירתם, ואין כונתם כלל לשמוח בשבת ובנותנה, לדאבון כל לב. אנשים אלו, דין שואל שכל הנאה שלו יש להם, כי כל כונתם עבור עצמם והנאתם ואינם באים לשרת ולעבוד לפני מי שהפקיד בידם מתנה נפלאה זו כשמירת השבת. במאמר המוסגר יש לציין כי גם בבני אדם כאלו שמח מלך מלכי המלכים מאד, כי על ידי כולם יתפאר ויתרומם שמו הגדול ביום שמחתו והשראת שכינתו על כל הברואים. וישנם אנשים שמלכד ההנאה שיש להם מתענגו האכילה והשתיה, וזכים הם גם להנאה רוחנית, וזמירות השבת יוצאות מקרבם כמאלהיהן ברוב קרבתם ואהבתם ליוצר כל שנתן להם בחסדו את יום השבת למנוחה וקדושה. למעלה מהם אלו אשר ההנאה הגשמית אינה מדברת אליהם כלל, וכל עבודתם ביום זה היא להתענג ולהתעדר בנוגע השכינה, ולהתקדש באהבתו ויראתו ביום השבת. יתכן גם שבאדם אחד יהיו בו שלש בחינות אלו במהלך יום השבת. כי אף אם בתחלה לא זכה לחוש ברוממות היום, יכול הוא בכח עבודתו להתעלות ולקדש את עצמו עד שיזכה לחוש הנאה רוחנית גדולה בעת הסעודה השלישית המסמלת את היחוד השלם שבין כנסת ישראל לאבינו שבשמים. כשנדייק נמצא שמירת השבת בשנית בתורה באופנים שונים: פעם אמרה תורה (ויקרא ט) 'את שבתותי תשמרו' בלשון עתיד ורבים, ממנה משמע שעל האדם לשמור עוד שתי שמירות, ולרמוז שאף אם נמצא האדם בתחתית המדרגה בבחינת 'שואל' יכול הוא להעפיל עוד למעלה יתרה מזו, ועוד אחת למעלה ממנה. כמו כן נאמר (שמות לא יד) 'ושמרתם את השבת', שגם היא בלשון עתיד נכתבה, אמנם רק שמירה אחת אמורה בה, ורומזת לאדם שזכה לבחינת 'שומר שכר' שלא נותרה לו אלא עוד מדרגה אחת לכסוף אליה, להיות בבחינת 'שומר חנם'. ולבסוף, אחר שזכה אדם למעלות רמות הללו, נאמר (שם פסוק טו) 'ושמרו בני ישראל את השבת', בלשון עבר, כיון שכבר זכה האדם לכל בחינות השמירה עד שבא למדרגה הגבוהה מכולן.

תפילה המשך מעמוד ג'

אפרים' (פר' מפסטיס ד"ה או יאמר ועבדתם), על פי מאמר חכמינו זכרונם לברכה (סנהדרין עא): "כינוס לצדיקים - נאה להם ונאה לעולם", כי צדיקים דומים לפני השכינה כנר לפני האבוקה, וכבר שינו (תנב"א פ"ח) "אחד הלומד - שכינה עומדת כנגדו". וכיון שכאשר נר דולק בסמוך לאבוקה, הוא אינו ניכר כלל ואין לו ערך כנגדה, הרי שמכבים אותו. נמצא שכאשר אחד לומד ושכינה שורה שם, צריכה השכינה כביכול לצמצם עצמה ולהתלבש דרך אבוקה כשונה באופן שלא יכבה הנר, מה שאין כן כשרבים עובדים את ה' ולומדים, האבוקה מתגדלת ומתפשטת אור השכינה יותר, כי אור מלמטה מושך אור מלמעלה. על כן, כינוס לצדיקים נאה להם ונאה לעולם, כי כשהם ביחד ממשכים אור השכינה עליהם ועל כל העולם כולו. וכן הוא להיפוך, "פיזור לרשעים - נאה להם ונאה לעולם", כי כמו שהוא באור כן הוא בחושך, כשיש ריבוי רשעים יחד, הם ממשכים ריבוי כוחות הטומאה, לא רעליג. לכך נאמר 'ועבדתם את ה' אלהיכם' בלשון רבים. הברכה היא 'ועבדתם', היינו שתזכו לעבוד את ה' ברבים ביד רמה, ועל ידי זה יהיה 'אלהיכם' - יתרבה אור השכינה כנגד אורות נשמות העובדים. אמנם, סיומו של הכתוב 'וברך את לחמך' נאמר בלשון יחיד, כי שם הכוונה היא כפשוטו, שכל אחד ואחד יתברך בפני עצמו בשפע וברכה רבה ולא יצטרך לעזרת זולתו.

הפסד משמחה

ה'משנה ברורה' ידוע כספר הלכה מובהק, שעוסק כמעט אך ורק בפירוש השולחן ערוך, הבאת דברי פוסקים נוספים ופסיקות הלכות מעשיות. אולם באופן נדיר, בנושא התפילה בציבור, מביא המשנה ברורה סיפור מעשה שהיה, כדי להמחיש את חשיבות העניין. וכך הוא מספר (סימן צ"ח ס"א): פעם אחת הלך רבה של המבורג, הגאון רבי משולם זלמן מירלש זצ"ל, לבית הכנסת מעונף בטלית ותפילין כדרכו. בדרך פגע בו סוחר שהיו לו למכור אבנים טובות יקרות ערך, ורצה שהרב יבוא עמו לביתו כדי לראות את הסחורה. סירב רבי זלמן להפסיד עבור כך תפילה בציבור, ובקש ממנו שימתין עד שיחזור מבית הכנסת, ואז ירכוש ממנו את הילהלומים. בזמן שרבה של המבורג היה שקוע בתפילה, מכר הסוחר את האבנים הטובות לקונה אחר, וההוא הרוויח בהן סכום עצום של כמה אלפי רייכטסאלר - המטבע שהיה תקף בימי בגרמניה. כשמע רבי זלמן על כך, לא די שלא התעצב על ההפסד, אלא שמח שמחה גדולה, על כך שהשליך מנגד ממון רב עבור התפילה בציבור, שכל הון שבעולם לא ישווה לה. כמה חשבה ההקפדה על תפלה במנין נראה מתשובתו של הגאון רבי יוחנן הלוי וואזנר שליט"א (שו"ת 'חיי הלוי' ח"ג 2 סי' 1 סוף ח), שהביא את הדין המובא בגמרא (שבת קה): שעל אדם כשר שנפטר חייב לקרוע, ועל אדם שאינו כשר אינו חייב לקרוע, וזו כשעומד בשעת יציאת נשמה. והביא את ביאור הב"ח (יו"ד סי' שמ, על פי דברי רבינו יונה), שאדם שאינו כשר, היינו מי שאינו מהדר אחר המצוות וגמילות חסדים, ולהתפלל בציבור וכיוצא בזה, שמנהג הכשרים להחזיק במצוות כאלו. והוסיף רבי יוחנן, שמקדמת דנא היו החסידים נזהרים מאוד בזה, והרב הקדוש רבי יעקב יוסף מסקווירא זי"ע כבר מנעוריו היה מוסר נפשו וגופו ומאודו בשביל תפלה בציבור, וגם בכל הנסיעות שהיה צריך לנסוע, היה עושה כל תחבולה כדי שלא לבטל שום תפלה בציבור. תחת אחד השיחים סיפר כ"ק אדמו"ר מסקווירא שליט"א, לחותנו הרב הקדוש רבי משה יהושע מויוניץ זי"ע בעל 'ישועות משה': "אבי זכרונם לברכה הקפיד מאוד על תפילה במנין, לפעמים אחר את זמן התפילה כדי שיוכל להתפלל במנין. תמיד היה מתפלל בעשרה, ואיני יודע אם אירע פעם אחת שהתפלל ביחידות!". ענה כנגדו הישיעות משה ואמר: "גדולים כאלה, גם אם היו מתפללים ביחידות, תפילותיהם היו עולות למעלה, ואף על פי כן העדיפו להתפלל במנין!"

